

GRÉCZI ZSOLDOS MIKLÓS

„Minden magyar felelős minden magyarért!”

Emlékezés a 75 éve meghalt Szabó Dezső íróra

(1879. június 10., Kolozsvár – 1945. január 5., Budapest)

„Meghalok én tízszer, százszor,

Nem félek én a haláltól.

De rakhatsz rám hegyet, hatot:

Míg magyar van: feltámadok.”

(Szabó Dezső)

Már 141 éve, hogy született és már 75 éve, hogy meghalt, így hát háromnegyed évszázada, hogy vég nélküli sétáját róttá a József körúton ez a senki mással össze nem téveszthető jelenség: szürke öltöny, szürke kabát, ernyő és szivar, hatalmas pocak, dupla toka, alatta az elmaradhatatlan fatermörder-gallér, melyet a 10-es évek óta már csak ő hordott Budapesten. Igen, valóban jelenség volt, intézmény. Ő volt Szabó Dezső. Úgy tartozott a városhoz, mint a Parlament vagy az Erzsébet híd. Vadidegen emberek, akikkel soha nem találkozott, akikkel soha egy szót nem váltott, ismerték őt, súgták egymás fülébe: nézd, ott megy Szabó Dezső, széles e hazában tömegek tudták, mit jelent a neve, hogy jelent nemzeti önbecsülést, kiapadhatatlan nemzetfélést, alku nélküli, ellentmondást nem ismerő szolidaritást minden emberi szenvedéssel, hogy jelenti a magyarság sorskérdéseinek legtisztább hangját. Mert minden mondata „sikoly volt a hátba döfött nemzet ajkán”. Tisztán látta és tudta, hogy magyarnak lenni mit jelentett. Igazi próféta volt, az Istentől küldött nagy próféták nagy nemzedékéből való, Erdély adta nekünk. Néhány évtizede még azt mondták: „művei sorsukra hagyott szélalmok, Don Quijotéjuk halott”. De az idő nagy úr, néhány éve úgy tűnt, az őt rugdosó lábak és köpködő igék fogynak vagy tán eltűnnek, tavasz jön, tavasz. Nézzük meg, hogy mi is lett e gondolkodó sorsa a magyar közgondolkodásban.

A család 10. gyermekeként született. Apja levéltáros, nyakas kálvinista kuruc ember, anyja a sok gyermekről gondoskodott. 1879-től 1899-ig Kolozsvár volt számára meghatározó, itt végezte elemi és középiskoláit a református kollégiumban. Ő erről így vall: „A Farkas utcai vén kálvinista

gimnáziumban tanultam 17 éven át az öreg református templom tövében. Ott vén zsoltárok Isten szelíd kőművesei építették belém a nagy orgonát, ahol minden emberszívnek megvan a maga sípja.” Már 56 éves volt, amikor arra a kérdésre, hogy mit adott néki a magyar kálvinizmus, így válaszolt: „és jött a zsoltár mint eltemetett anya tompa sírása, az anyám, a kolozsvári temető és a református kollégium fia vagyok”.

Érettségi után Budapestre költözött, egy évig jogásznak tanult, majd otthagyva azt az Eötvös Collegiumba került, magyar-francia tanári diplomát szerzett kitűnő minősítéssel. Majd ösztöndíjat kapott Párizsba. Hazatérte után több helyen tanított. Végül feladta a tanári pályát, utána írásai-ból élt meg.

A *Nyugatban* jelentek meg első novellái és tanulmányai, melyek egyéni hangjukkal irodalmi körökben nagy feltűnést keltettek. Meglepő szóképei, hasonlatai, nyugtalan erős fantáziái, vulkanikus lázadásai előhírnökei a későbbi világnézeti hitvallásnak. Vannak, akik rajonganak érte, mások támadják jobbról-balról, de vállalja az ütésekkel állhatatosan. Vitaesteket szervez fiatal egyetemisták tömegei előtt.

A magyar nyelv minden szépségét feltárja írásstílusában – ez tette többek között egyénivé. A magyarság riadója minden írásán: regényein, elbeszélésein, vezércikkein, minden publicisztikáján sikoltás, jajveszékélés: mi lesz veled, magyarság?

A *Füzetek*, amelyből 80-at adott ki és egyedül írta minden sorát, sejtetik, hogy a magyar bajok őserdeiből se lefelé, se oldalvást nem vezet ösvény. Következetessége meghökkentő. Tanulmányainak kiadott két kötete idézhető bizonyíték, hogy soha nem adta el magát, nem létezett olyan párt, alakulat, erő, hatalom vagy pénz, amelynek módosító hatása lehetett volna megnyilvánulásaira.

Célja végig a magyarság felrázása. Eszméi, eszközei, érvei a tömegekre hatottak. Az egyszerű ember számára is irányt jelentenek, igazságai dogmák, utat lehet velük törni. S ha népszerűséget akart, el is érte. Világképében és magyar koncepciójában egy új nemzedék találta meg egységét. Társaságok alakultak eszméi megvalósítására.

A kezdetekben Szabó Dezső finnugor nyelvésznek készült. Több szak tanulmánya jelent meg, pl. a vogul szóképzésről. Sok lapban jelentek meg esszéi, novellái, vezércikkei, több ezer írott oldal. A *Nyugatban* 82 írása jelent meg öt év alatt. Legfontosabb és legnagyobb sikert aratott az *Elsodort falu*. A könyv több kiadást megért életében, mindig elkapkodták. További regényei: *Nincs menekvés*, *Csodálatos élet*, *Karácsony Kolozsvárt*, *Feltámadás Markuskán*, *A kötél legendája*, *Ének a révben*, *Életem – A bölcsőtől Budapestig*. No-

velláskötetei csodás remekműveket tartalmaznak: *Mesék a kacagó emberről, Ölj, Jaj, Tenger és temető, Levelek Kolozsvárra, A megfajtott kakas*.

Az a 20 év, amely az I. világháborútól a II. világháborúig tartott Európában, ellentmondásos kor volt. Hazánkban sem a parlamenti, sem a politikai demokrácia nem állt a zenitjén, viszont a sajtó- és szólásszabadság korlátlan volt. Azt hitte a világ Trianon után, Magyarország néhány évtized alatt elsüllyed a történelem mocsarában. De tévedtek sírásóink.

Szabó Dezső szerint a kor három meghatározó „szenvedélye”: az irredentizmus, az antiszemitizmus és a kereszténység. Ezekre röpirataiban kitért, érvelt a magyarok igazsága mellett.

A kolozsvári író végig azt mondta, soha, egy napig sem voltam irredenta. „Az az irredenta, aki azt hiszi, hogy a századok politikájával mesterségesen elveszített országrészeket egy korcsmai veszekedés gyanánt rögtönzött puccsal visszamarkolhatja.” De Szabó Dezső egy percig sem kételkedett abban, hogy Erdély vissza fog kerülni az országhoz, hiszen elrablása annyira égbekiáltóan igazságtalan. Csak tenni kell minden nap, ahogy Kós Károly a *Kiáltó szó* c. írásában mondta: „csak nem megbénulni, díszmagyarba öltözve siránkozni, hanem minden erőnket magyarságunk megmaradására fordítani”.

Az antiszemitizmusról ezt írja: „tudatossá tételében oly nagy egyéni felelősségem van”. Sok-sok vád éri, hogy rasszista, antiszemita, kirekesztő stb. Ezzel függ össze a még nagyobb vád: fajvédő, de ő ezt is cáfolja, ebben a korban divat volt a népet, nemzetet fajnak nevezni. Minden félreértés ebből adódik. Ő a zsidó tőkét vádolja, számlájukra írja a Tanácsköztársaság borzalmait. A társadalmi felelősség miatt marasztalja el őket: felelősséggel tartoznak az őt befogadó és gazdaggá tevő ország szociális gondjainak felkarolásában. Számptalan írása szól erről, ostromozza őket, hogy több felelősséget a magyarsággal szemben (*A két faj harca*).

Végrendelete egyúttal utolsó megjelent írása is volt. Részlet végakaratóból: „Összes bárhol található, már kinyomtatott vagy még kéziratban lévő írásaim minden szerzői jogát hagyom második édesanyámra, a kolozsvári református főgimnáziumra.”

Ezután már csak egy nyilatkozata jelent meg, a *Református Élet* című folyóiratban. A nyilatkozat címe: *Hiszek a kereszténység jövőjében, mert hiszek Jézus Krisztusban*. Ebben ezt írja: „Rajta keresztül a legkétségbeejtőbb helyzetből is van kiút. Vele soha nem lehet ellenkezni és elpusztulni senkinek sem. Vele az élet értelmét találja meg az ember, vagyis ennek a fordítottja: nekünk értelmetlen az élet. Kell-e ennél szebb és tartalmasabb testamentum?”

Szabó Dezső 1945. január 13-án egy óvóhelyen fejezte be földi életét. Pontosan egy hónap múlva Budapest felszabadult, ideiglenesen a Rákóczi téren volt a sírhelye. 1949. május 19-én volt a második temetése a budapesti Kerepesi temetőben. Azóta síremlékét, Andrassy Kurta János műalkotását Hegedűs Lóránt református püspök áldotta meg, életművét Csurka István méltatta. Több szobor, emléktábla méltatja országszerte (Erdélyben is) az író.

Halála után hazánkban szovjet korszak jött, melynek hatására teljesen elhallgatták. A könyvtárakban levették a polcokról műveit és több évtizedes hosszú szilencium – sok íróársához hasonlóan – őrá is vonatkozott. A rendszerváltás után némi rehabilitációt kapott, a Püski Kiadó sorozatban kiadta műveit. Aki olvassa írásait, tudja, hogy ma is aktuális az, amit feszegetett és amit jóskolt a magyarságnak. Hiszen ma is új utakat keresünk boldogulásunkra. A magyar csak akkor lehet életképes, ha önbecsülése van, ha hisz magában.

Szabó Dezső ezt vallotta: „Nekem nem magyar, aki élvez, aki kizsákmányol, aki élősködik. Nekem az magyar, aki dolgozik. Nekem magyar az élet nyolcmillió verejtékes szomorú gladiátora.”

Szabó Dezső sírja a Fiumei úti sírkertben